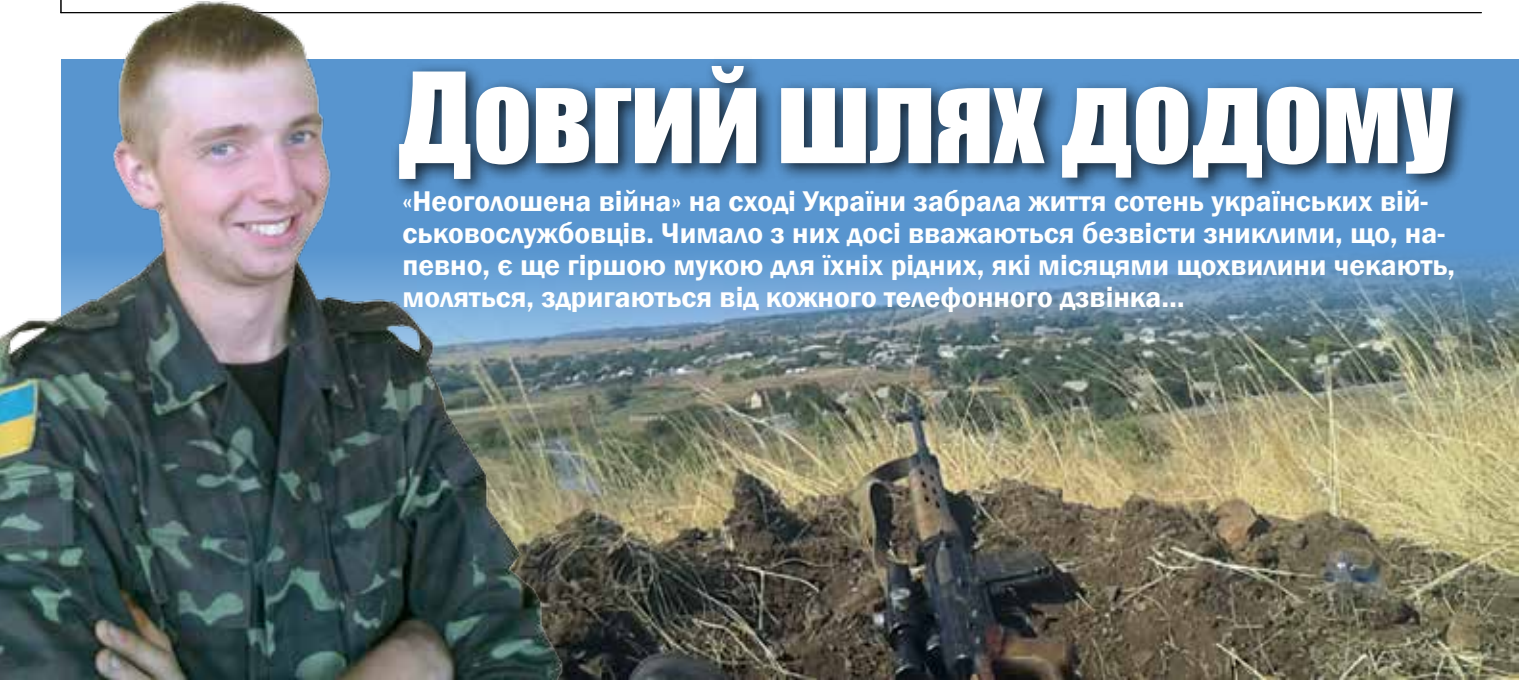

ДОВГИЙ ШЛЯХ ДОДОМУ

«Неоголошена війна» на сході України забрала життя сотень українських військовослужбовців. Чимало з них досі вважаються безвісти зниклими, що, напевно, є ще гіршою мукою для їхніх рідних, які місяцями щохвилини чекають, моляться, здригаються від кожного телефонного дзвінка...

...9 червня 2014 року, знімаючи сюжет про початок формування в Новопетрівцевському навчальному центрі Національної гвардії України резервного батальйону «Донбас», репортери одного зі столичних телеканалів поцікавилися й думкою одного з молодих воїнів дислокованого тут оперативного з'єднання НГУ. Хлопець висловив не по роках виважене судження про стосунки між «кадровими» гвардійцями й резервістами: «Прагнемо згаджувати „гострі кути“...». Думка юнака, який нещодавно на столичних вулицях Банкової і Грушевського стояв на протилежному від «майданівців» (яких було чимало в «Донбасі») боці барикад, засвідчила, що на тлі канонад і кровопролиття на Сході вчорашні противники усвідомлюють: їм разом, пліч-о-пліч, боронити рідну землю...

Те інтерв'ю дав солдат Вадим Олександрович Наумов, термін строкової служби у якого спливає ще навесні, але був продовжений у зв'язку з оголошенням часткової мобілізації. Він закінчив школу в рідному Козятині й здобув диплом молодшого спеціаліста в Бердичівському коледжі промисловості, економіки та права. Захоплювався музикою, грав на гітарі в козятинській рок-групі «AroS», а у квітні 2013-го був призваний на строкову військову службу і в лавах бригади спецпризначення внутрішніх військ МВС «Барс» почав опановувати інший «інструмент» – снайперську гвинтівку.

За плечима у Вадима були зимові місяці протистоянь на столичних вулицях, у березні, вже як військовослужбовець Нацгвардії, він ніс службу з охорони сумнозвісного «Межигір'я». А за кілька днів після інтерв'ю солдат вирушив у своє перше відрядження на Донбас.

На відносно спокійному блокпосту під Слов'янськом невгамовний снайпер часто дошкуляв офіцерам запитаннями на кшталт: «Ми що, так і просидимо тут?..». «Начальство» усміхалося: мовляв, ще навоюєшся, а поки що візьми-но краще гітару та й розважай товаришів...

Після повернення наприкінці липня до місця постійної дислокації й кількох днів відпочинку солдат Наумов відбув до іншого навчального центру – на тренування з бойового зладження. У серпні йому виповнилося 22, Вадим подав рапорт із проханням знову направити його в район АТО.

Як і багато однолітків, Вадим за допомогою смартфона часто знімав фото- та відеопам'ятки про своє життя. 1 вересня 2014-го він також фотографувався з товаришами на позиціях у Старобешівському районі Донеччини. На одному зі знімків – бруствер окопу, виритого на узвишші, ствол гвинтівки, висока пожовкла трава навколо. А внизу, на березі річки Кальміус, купається в зелені велике село Роздольне...

Саме це бачив солдат Вадим Наумов, коли того дня біля села Василівки він прийняв свій перший і останній бій.

***

Група з 25 воїнів НГУ під командуванням майора Ярослава Ковальчука протягом трьох діб охороняла міст через Кальміус між Василівкою та Роздольним. Більшість гвардійців чергували у виритих уздовж берега окопах, інша група, до якої входив і Наумов, розташувалася на висотці – зокрема, Вадим знайшов тут зручну позицію, з якої весь берег був, як на долоні. Майор Ковальчук відзначив, що Вадим, хоча й не був сержантом, не раз виконував обов'язки старшого наряду, він уміло користувався радіозв'язком, був спостережливим і розсудливим:

– 1 вересня, близько о пів на п'ять, щойно ми пообідали, як «Дозор» – такий позивний був у Вадима – доповів мені по радіостанції про наближення колони –

трьох легкових автомобілів та двох автобусів. Також на відстані кілометр-півтора від моста спостерігачі зафіксували підозріле переміщення невідомих людей. Я наказав усім зайняти позиції, сам стрибнув в окоп за хвилину до того, як на мосту зупинилися легковики: автомобіль ДАІ, цивільні «Тойота Камрі» й «Деву Ланос». На машинах були таблички «Діти», однак вийшли з них озброєні чоловіки в «камуфляжі». Здавалося, ніби хтось із наших бійців супроводжує колону, що вивозить дітей із зони бойових дій. Аж тут, як на гріх, на міст вискочив один із моїх підлеглих, який ще не встиг дістатися свого, найвіддаленішого окопу. «Камуфляжі» заволали: «Стоять! Оружжя положити!». Хлопець завмер, я піднявся і гукнув: «Не чіпайте солдата, свої!» – «Кто –

„свої?” – «Національна гвардія» – «А ми – разведка, „ДНР”!»...

Солдат фактично став заручником, тож коли «ополченці» почали по нас стріляти, спочатку ми не могли відповісти. Та хлопець не розгубився – шойно «сепари» відволіклися, зістрибнув з мосту і скотився в канаву. Я скамандував: «Вогонь!» – наш гранатометник з 400 метрів поціли в «Камрі», який злетів у повітря.

У розпалі стрілянини раптом вдруге вийшов на зв'язок Наумов – доповів, що поранений. Я, аби з'ясувати, що сталося, побіг на висотку, залишивши за себе тямушого воїна. Аж тут ворожий обстріл посилюється: бойовики, які їхали в «дитячих» автобусах, розосередилися вздовж протилежного берега й відкрили шквальний вогонь. Наші солдати трималися стійко, проте контролювати ділянку, ширшу 400-500 метрів, одному звзоду не під силу. До того ж річка в тому місці неглибока, її легко перейти вброд...

На околиці Василівки майор дістав тяжке поранення в ногу – куля роздробила кістку. Знайшовши укриття біля пам'ятника воїнам-визволителям, попри нестерпний біль, офіцер почав викликати по радіостанції снайпера – і йому хтось відповів, але це був не Вадим...

За півгодини до гвардійців прибуло підкріплення. Ковальчук просив медиків евакуювати його останнім (крім майора, того дня дістали поранення ще вісім воїнів НГУ), а насамперед – допомогти Наумову. Однополчани кинулися на висотку, але спроби знайти Вадима під час бою, що тривав до пізньої ночі, коли сепаратисти відступили, були безуспішними – стало зрозуміло, що він, живий чи мертвий, потрапив до рук бойовиків...

***

Тривалий час його мати Інна Сергіївна, рідні та друзі сподіватимуться на диво, ще не знаючи, що вже 13 вересня Вадима знайшли активісти гуманітарної місії «Чорний тюльпан», яким сепаратисти запропонували забрати тіла полеглих з моргу лікарні Калінінського району Донецька.

Розповідає науковий співробітник Національного військово-історичного музею України (НВІМУ) Павло Нетьбосов:

– То був перший виїзд наших пошуковців у зону бойових дій, організований музеєм та Всеукра-

їнською громадською організацію «Союз „Народна пам'ять”», під час якого вдалося забрати 82 загиблих воїни. Цю місію виконуємо саме ми, бо сепаратисти найчастіше відмовляються мати справу з українськими силовиками чи урядовими організаціями... Інколи заважають працювати й нам – проте того дня в районній лікарні дівчина з позивним «Сонечко», що відрекомендувалась як «начмед ДНР», видала нам два тіла без жодних документів. Одне з них було Вадимове – ми встановили це за міткою із прізвиськом та номером військового квитка на внутрішній стороні ременя, а ще – за фото в його смартфоні...

Пошуковці пішли на певне порушення, вилучивши з «трубки» Вадима картку пам'яті (проте сам пристрій разом із тілом солдата було передано представникам ЗСУ, оскільки він містив інформацію, необхідну для слідства, зокрема номери телефонів). Як з'ясувалося, це не лише допомогло увічнити пам'ять про Вадима в музейному зібранні, а й дещо пришвидшило повернення загиблого солдата додому.

Здавалося б, ідентифікувати полеглого за написом на ремені та десятками його фотографій було нескладно. Проте серед загиблих і зниклих безвісти військовослужбовців ЗСУ солдат Наумов не значився, списків утрат інших силових структур у НВІМУ не було, а посадові особи, які відповідали за якнайшвидше встановлення імені полеглого, доставленого до одного із запорізьких моргів, явно не поспішали шукати його рідних.

Та на щастя, людська солідарність завжди сильніша за обставини чи бюрократичні перепони. Сполучною ланкою між пошуковцями та командуванням солдата Наумова став начальник групи зв'язків з громадськістю та ЗМІ Північного територіального управління НГУ підполковник Євген Роженок, який наприкінці жовтня, дізнавшись про цю проблему від працівників НВІМУ, негайно повідомив про це бригадне начальство. Незабаром відряджений до Запоріжжя однополчанин упізнав Вадима, і до ідентифікації було залучено його рідних...

Утім і після того справа просувалася повільно – загалом шлях додому солдата Наумова затягнувся аж на три місяці. То слідчі загубили номер мішка з тілом, то виявилось, що номер е, але він на

одну цифру відрізняється від номера в його справі, то загадково зник той самий ремінь...

Судмедекспертиза дійшла висновку, що Вадим загинув від втрати крові невдовзі після того, як дістав поранення у стегно – ворожа куля зачепила артерію, причому в той момент юнак стояв або біг. Це проливає світло на обставини його зникнення: найвірогідніше, поки біль-

шість однополчан вели бій на мосту, інша група бойовиків перейшла річку вброд і спробувала піднятися на висотку, але настановилася на солдата Наумова. Вочевидь, Вадим відстрілювався і, змінюючи позицію, не вберігся... Забираючи з поля бою тіла своїх загиблих, «ополченці» випадково чи навмисно прихопили з собою й українського воїна...

■ ПІСЛЯМОВА

29 січня 2015 р., у День пам'яті Героїв Крут, у філіалі НВІМУ, що на Чернігівщині, відкрилася виставка-реквієм «Герої не вмирають!», основою якої стали фотоархіви двох солдатів, які пішли у вічність того ж злочасного вересня: Вадима Наумова та 18-річного Георгія Тороповського – колишнього студента столичного авіаційного технікуму, бійця Самооборони Євромайдану, а згодом – воїна 40-го батальйону територіальної оборони ЗСУ «Кривбас»... Доли Вадима та Георгія, які не були знайомими, поєднали буремні події новітньої історії України: обидва, хоча й по різні боки, пройшли крізь пекло барикадних сутичок (саме в ті дні хлопці «від нервів» почали курити), обидва згодом стали на захист рідної держави... Обидва були єдиними синами у своїх матерів... З Вадимовою родиною – мамою Інною Сергіївною та бабусею Анною Сергіївною – ми познайомилися дорогою до Крут, куди вони їхали на запрошення організаторів виставки. Відтоді, як поховали Вадима, минув лише місяць і, напевно, тільки через властиву їм інтелігентність та доброзичливість згорьовані жінки не відмовилися говорити про сина й онука.

– Про те, що Вадим поїхав на Донбас, я дізналася вже після його загибелі. Він нічого мені не казав, бо не хотів, аби я хвилювалася, – розповідає Інна Сергіївна. – 3 вересня телефонувала в бригаду, мені відповіли, що Вадим у відрядженні, хоча він уже третю добу вважався зниклим безвісти... Це за два дні дізналася про бій, поранення і зникнення Вадима, та не дозволяла собі й думати про найгірше. Була впевнена: він живий і неодмінно знайдеться.

Вадимові друзі шукали його через соціальні мережі, залишаючи там свої контакти, і якимось чином зателефонували. Сказали, що Вадим у полоні, на будівельних роботах, запропонували викупити його за 20 тисяч гривень. Я запитувала ті розмови на диктофон, зверталася до слідчих – все марно... Одного разу шантажисти дали трубку якомусь хлопчині, який благав: «Мамо, забери мене звідси!». Голос звучав ніби Вадимів, і я вже була готова переказати злочинцям будь-які гроші, аж раптом, 14 жовтня, мені повідомили, що в запорізькому морзі знайшли його ремень. Був тільки ремінь, без тіла. Насправді, тіло Вадима теж було там, просто хтось неправильно записав номер мішка...

На виправлення цієї помилки, – веде далі матуся полеглого, – знадобився цілий місяць та неабиякі зусилля пошуковців і командирів. У листопаді я здала зразок ДНК. Результат надійшов днів

за десять – мені сказали, що «виявлено збіг», попросили передати бритву Вадима, зробили повторний аналіз і вже точно встановили, що це дійсно він. Ми приїхали в Запоріжжя і слідчий СБУ видав мені пакет з особистими речами сина – запальничкою, ложкою й закритим запальничкою телефоном, який чомусь не намагалися ані відмити, ані ввімкнути... Я вирішила віддати його в музей... А ремінь, за яким пошуковці дізналися ім'я Вадима, до речі, кудись подівся. Запитала слідчого, а він мені відповів: «Ви що, гадаєте, я його собі забрав?». Сил сперечатися далі вже не мала... Коли була в Запоріжжі, мені востаннє подзвонили телефонні шахраї. Кажу їм: «Як же вам не соромно, я шойно з упізнання!»... А вони у відповідь глузливо: «Як, упізнала?...». Не знаю, чи є в тих людей серце...

Удень похорону Вадима в нашу хату залетів горобчик... Я тепер взагалі у знаку віру. Інколи здається, що Вадим не дарма так довго не знаходився. Він мене таким чином ніби підготовляв, адже якби я дізналася про все одразу ж, то, певно, збожеволіла б від горя. А так – тримаюся... Хоч як дивно, але вистаче сил жити далі, вчити в школі дітей, спілкуватися із друзями сина. Прошу їх лише про одне: не забувайте мене, приходьте, телефонуйте, одружуйтеся, народжуйте багато-багато діточок. За всіх тих ваших ровесників, які вже нікому не зможуть дати життя...

Валерія АГБАЛОВА, м. Київ.
Фото з особистого архіву родини Наумових